

za Nezavisne novine piše: **Nino Raspudić**

EPOHALNI REFERENDUM O PROMJENI IZBORNOG SUSTAVA

U sjeni predsjedničke kampanje koja još službeno nije započela, a koju su mediji već izrežirali kao sraz dva kandidata, aktualnog predsjednika i kandidata SDP-a Ive Josipovića i HDZ-ove Kolinde Grabar-Kitarović, u Hrvatskoj se iza brda valja nešto što bi moglo dugoročno radikalno izmijeniti političku scenu u Hrvatskoj i promijeniti logiku kadrovanja po kojoj su do sada funkcionirale političke stranke.

Građanska inicijativa "U ime obitelji" koja je lani organizirala i unatoč neviđenom pritisku većine medija i kompletne vladajuće strukture provela referendum kojim je u Ustav unesena definicija braka kao zajednice muškarca i žena, pokrenula je novu inicijativu koja više nije usko vezana uz demokršćanski svjetonazor kojeg ta udruga zastupa, već je naišla i na odobravanje nekih lijevih i liberalnih krugova koji nisu izravno ovisni o vladajućoj strukturi. Radi se o novom referendumu o promjeni izbornog zakona, za kojeg će se potpisi prikupljati od 21.9. do 5.10. i koji će, ako se prikupi zakonski određen, iznimno visoki broj potpisa od deset posto ukupnog broja birača potrebnih za raspisivanje referenduma, te ako na njemu predloženo pitanje prođe, bitno promijeniti izborna pravila, a srednjoročno i političku scenu u Hrvatskoj.

U kojem smjeru idu te željene promjene? S jedne strane poboljšava se izborni sustav u smislu veće pravičnosti izbora. Hrvatski Sabor se popunjava iz deset izbornih jedinica iz kojih se bira po četrnaest zastupnika, jedne izborne jedinice za "dijasporu", tj. hrvatske državljane s prebivalištem izvan Hrvatske koji biraju tri zastupnika, a ostali su zastupnici manjina s posebnih lista. Tih četrnaest izbornih jedinica su različitih veličina, predstavnici Inicijative se žale kako je razlika među nekima od njih čak do trideset posto, a biraju isti broj zastupnika pa ih je potrebno djelomično prekrojiti i uravnotežiti. I to nitko ne spori. Zanimljivo je kako je tu trideset posto razlike između vrijednosti glasa nekoga u Lici ili istočnom dijelu Zagreba uočeno kao problem, a u BiH imamo slučaj od tisuću puta većeg nerazmjera ili sto tisuća postotaka. Perverzija Berijevih amandmana kojima je nametnuta izmjena izbornog zakona tako, između ostalog, predviđa da Kanton Goražde delegira jednog od sedamnaest Hrvata u Domu naroda, iako u njemu živi dvadesetak Hrvata, dok u većinskim hrvatskim kantonima, u prosjeku petnaest tisuća Hrvata delegira jednog zastupnika u Dom naroda. Glas goraždanskog Hrvata je, dakle, skoro tisuću puta teži od glasa običnog Hrvata. Naravno, oni od toga nemaju vajde jer Hrvata po svojoj mjeri izaberu tamošnji Bošnjaci, a radi toga je gospodin Beri i prekrojio izborni zakon na tako perverznan način.

No, vratimo se važnom referendumu u Hrvatskoj. Predloženim promjenama reguliralo bi se i glasovanje Hrvata iz "dijaspore". Njihovo glasovanje je do sada bilo ograničeno na diplomatsko-konzularna predstavništva pa u BiH npr. hrvatski državljani ni teoretski, da se savršeno poredaju od otvaranja do zatvaranja birališta i glasuju brzinom munje, ne bi stigli svi glasovati. Također, problem nastaje u zemljama u kojima su birači tisućama kilometara daleko od najbližeg diplomatsko-konzularnog predstavništva, pa je teško očekivati da će netko radi izbora putovati npr. s kraja na kraj Kanade. Izmjene predviđaju uvođenje najjednostavnijeg rješenja tih problema, a to je dopisno glasovanje kojeg prakticiraju brojne zemlje, uključujući i BiH.

Većina europskih država ima izborni prag između dva i četiri posto. U ovom prijedlogu nudi se prag od tri posto, umjesto dosadašnjih pet. Snižavanje izbornog praga značajno će smanjiti broj tzv. "propalih glasova", koji se onda u izračunu mandata pripisuju drugim strankama, što je do sada dovodilo do apsurdna da je čak četvrtina birača glasovala, a nije dobila predstavnika u Saboru, tj. glas im je pripisan strankama za koje uopće nisu glasovali. Tako je HSLŠ dobio preko 72.000 glasova, a ostao bez ijednog zastupnika, jer su ti glasovi u deset izbornih jedinica bili

raspoređeni prilično ravnomjerno, ispod praga, dok je HDSSB koncentriran u Slavoniji, dobio šest zastupnika, iako je ukupno osvojio skoro četiri tisuće glasova manje od HSLLS-a. U BiH je, pak, drugačije, tamo se s legitimitetom od par tisuća glasova može postati predsjednik Federacije ili sudjelovati u vlasti kao predstavnici malobrojnijeg naroda ako se nalazite na liniji politike brojnijeg. U prijedlogu izmjene izbornog zakona u Hrvatskoj pokušao se naći dobar balans između praga od tri posto i tri tisuće potpisa potrebnih za kandidaturu stranke. Tri tisuće potpisa za kandidaturu ipak ne može skupiti bilo tko. U svim dosadašnjim izbornim kampanjama svjedočili smo zagušenosti predizbornih predstavljanja, u kojima bi dvije trećine vremena zauzeli marginalci, što je išlo na ruku najvećim strankama, jer birači od šume autsajdera ne bi vidjeli kvalitetnija drveća. Prijedlog onemogućuje zajedničke kandidacijske liste dviju ili više stranaka, što bi u Hrvatskoj moglo biti ljekovito, jer danas imamo situaciju u kojoj realno marginalni HNS, stranka koja ima postotak-dva potpore javnosti drma državom i kontrolira gotovo pola javnog novca, samo zato jer je većem koalicijskom partneru, SDP-u, bila potrebna kao jezičac na vagi. Nije dobro kad netko tko nema dovoljno legitimiteta dobiva, zahvaljujući dobroj trgovini pri sklapanju predizborne koalicije, komad vlasti koji mu ne pripada.

Najzanimljivija promjena odnosi se na djelomično uvođenje preferencijalnog glasovanja, tj. mogućnosti da birači zaokružuju pojedine kandidate, a ne samo cijelu listu uđutore onako kako ju je složio partijski vrh. Analiza sastava Sabora u zadnjih dvadesetak godina pokazuje da je razina zastupnika iz izbora u izbore sve niža. Nekada su u Saboru sjedili ljudi koji su nešto značili, ljudi javnosti prepoznatljiviji, dokazani u svojim strukama, jakih osobnosti. Logika prema kojoj su funkcionirale stranke u godinama nakon osnivanja (a strukturirane su, nažalost, uglavnom kao male komunističke partije, u kojima se, zahvaljujući dosadašnjim izbornim pravilima, prije svega poticala i honorirala bespogovorna poslušnost šefu stranke ili onima koji kroje izborne liste) dovela je do političkog sustava koji je proizvodio poslušne i bezlične podizače ruke i dobili smo ono što imamo danas, pun Sabor, a nažalost i Vladu, ljudi bez imena i prezimena, karijere izvan stranačke, bez osobne težine, prepoznatljivosti u javnosti, odgovornosti prema biračima. Odgovaraju stranačkom šefu koji ih je postavio dovoljno visoko na listi, a ne ljudima koji su listu birali. U referendumskom pitanju predlaže se preferencijalni izbor tri imena na listi. Između ostalog, to otvara mogućnosti da trojica preskoče nositelja liste, ako imaju veće povjerenje birača, što stvara nervozu partijskim šefovima.

Ideja je jasna, želi se natjerati stranke da traže kvalitetnije i neovisnije kadrove koji će primarno osjećati odgovornost prema onima koji su ih izabrali kao svoje zastupnike u Saboru. Teoretski, šefovi mogu i dalje staviti sve poslušnike na listu, ali riskiraju da glas kojeg bi inače dobili ode preferencijalno nekoj drugoj listi s jačim ljudima. Uglavnom, razumno se očekuje promjena dosadašnje političke dinamike i logike kadroviranja. Inicijativa "U ime obitelji" je već pokazala snagu u vidu tisuća volontera koji su dodatno ojačani pobjedom na lanjskom referendumu. Nema nikakvog razloga da uz staru ekipu ne dobiju i potporu ljudi sa svih strana političkog spektra koji traže pravednija izborna pravila i mogućnost da biraju ljude imenom i prezimenom.

Kako su reagirali vladajući SDP i najveća oporbena stranka HDZ? Očekivano i jedni i drugi se boje preferencijalnog glasovanja. Na izborima za Europski parlament pokazalo se da su najviše preferencijalnih glasova dobili stranački disidenti u slučaju SDP-ova Tonina Picule ili koalicijski partneri na primjeru HDZ-ove koalicije. U obje stranke postoje ljudi koji su, poput izravno izabranog zamjenika predsjednika HDZ-a Drage Prgometa, ili Piculine struje u SDP-u, za uvođenje preferencijalnog glasovanja, iako su još u manjini. Vladajući su pokušavali razvodniti inicijativu preko balona sebi bliskih NVO udruga kao što je "Gong", koji su spominjali neke vlastite inicijative za izmjenu izbornog zakona, ali tek nakon što je skupljanje potpisa za referendum već bilo najavljeno. U cijeloj priči najzanimljivija je pozicija HDZ-a. S jedne strane

boje se snage Građanske inicijative "U ime obitelji", koju oko ovog referenduma snažno podupire i Crkva, a s druge bi željeli zadržati ugodnu situaciju praktičnog dvostranačja. Mogli su solomonski reći - neka odluče birači, nećemo se svrstavati, ako građani žele promjenu izbornog zakona, mi smo kao demokratska stranka za i u takvim pravilima igre. Međutim, prošlog tjedna su zvanično istupili protiv referenduma, čime su se doveli u situaciju da ispadnu gubitnici u oba slučaja. Ako se prikupe potpisi, koji se sada prikupljaju i protiv njih, i referendum prođe, ekipa oko Inicijative "U ime obitelji" na sljedećim parlamentarnim izborima može ući u igru s utemeljenom nadom da će preoteti veći dio biračkog tijela HDZ-u. A ako ne uspiju skupiti dovoljan broj potpisa mogu prozivati HDZ zbog opstrukcije i konzerviranja postojećeg stanja, za koje se načelno svi slažu da je loše.

Začudna bliskost HDZ-a i SDP-a se mogla vidjeti na prošlotjednom okruglom stolu o najavljenom referendumu, održanom u Zagrebu, gdje su, inače, ljuti protivnici bili savršeno složni u tezi da ne treba mijenjati izborni zakon jer ovaj jamči stabilnost. Ali upravo protiv takve stabilnosti se ljudi sve više i bune. Šest godina krize kojoj se ne vidi kraj, s dvije partijske skupine koje se vječno smjenjuju, uz sve lošije kadrove na obje strane, slika je Hrvatske koju ova referendumska inicijativa želi načeti. Ako uspije prikupiti dovoljan broj potpisa, sve bi na hrvatskoj političkoj sceni uskoro moglo biti drugačije.